Om Renhed og Blufærdighed

Taler
Olaug Løchen

Dato
14 februar 1887

Sted
Trondhjem

Omstendigheter
Foredrag i Kvindesagsforeningen

Vi erkjender alle Sandheden af dette Ord: «Summen af Budet er Kjærlighed af et rent Hjerte»; thi al Lovgivning kunde kanske gjøres overflødig, dersom Menneskene havde Kjærlighed nok til hverandre, men vel at mærke: Kjærlighed af et rent Hjerte, thi først med det rene Hjerte følger Kjærlighed i Sanddruhed, Ærlighed og Selvfornegtelse, -- den Kjærlighed, der eier Guddomsgnisten. Det blir altsaa dog tilsidst et rent Hjerte vi allermest maa eftertragte, Hjertets Renhed, vi allermest maa sætte Pris paa. Af et rent Hjerte fremvælder med Naturnødvendighed det gode som rent Vand af den klare Kilde.

Imidlertid er det i vor Tid ikke saameget Renhed, man hører anbefalet, som Blufærdighed. Om denne Dyd værges der med alle Statens og Kirkens Midler, som var det Blufærdigheden, hine Frelserens Ord gjaldt: «Dette er det første og store Bud i Loven. Gjør dette, saa skal du leve.»

Men hvad er da Blufærdighed? Thi den er vel ikke ganske det samme som Renhed?

Vi kalder et barn paa to Aar rent, men vi kalder det ikke blufærdigt. Og hvorfor ikke? Fordi Barnet er saa uvidende, at det ikke saares eller stødes ved Ord, som den voksne, der kjender Tingen, gruer ved at høre; fordi Barnet ikke rødmer eller vender sig bort for noget af det, vi kan finde anstødeligt.

Der er altsaa Forskjel paa disse to Begreber; det ene forudsætter Viden om Synd, det andet ikke. Et Barn kan altsaa være rent og dog ikke blufærdigt.

Om Renhed kan man vel heller ikke nogengang bruge Ordsproget: der kan ogsaa bli formeget af det gode. Om Blufærdighed derimod kan man lettere

tænke sig dette Ordsprog anvendt. Saaledes f. Ex. en Yngling, som ikke taalte Ordet «uægtefødt» uden at rødme til Haarrødderne og gaa sin Vei -- ham vilde man le af.

Renhed finder vel Alle skjøn, saavel hos Mand som hos Kvinde; Blufærdigheden derimod sætter man mest Pris paa hos Kvinden. Ligesom det hos den østerlandske Kvinde var et Tegn paa Ærbarhed at bære Slør, saa er Blufærdigheden bleven dette Slør, dette ufravigelige Ærbarhedstegn hos Nutidens Kvinder. Og ligesom det for en Mand ikke passer sig at bære Slør, passer det sig ikke heller, at han er blufærdig mere end til en vis Grad.

Men ligesom Sløret var et Tegn paa Ærbarhed, saaledes er ogsaa Blufærdighed, tror jeg, anset for et Tegn paa Renhed, ikke Renhed selv; -- er det ikke saa?

Altsaa er der stor Forskjel paa disse to Begreber. Renhed er alene en indre Egenskab, Blufærdigheden alene en ydre. Den er, om jeg saa maa sige, Renhedens sædvanlige Klædebon, Renhedens sædvanlige Kjendemærke.

Renheden kan alene være et Slags, Renhed er Renhed. Men Blufærdigheden kan, fordi den er et ydre Tegn, være to Slags: ægte og uægte.

Hvorledes Hjertets Renhed ytrer sig, det ved vi alle: ved et sædeligt og pletfrit Liv, ved ubetinget Sanddruhed og Ærlighed i al Færd, ved Villighed til at hjælpe og gjøre godt efter Evne mod alle og enhver uden Sidehensyn.

Men Blufærdigheden, vor Tids Blufærdighed, hvorledes ytrer den sig? Mon ikke især ved at vige tilbage, ved ikke at ville høre det onde, ikke at ville se, ikke at ville vide? Og ved andre smaa ydre Tegn, som: at man blir rød, at man sænker Øinene o. lign.

Renhed er en mægtig Drivkraft til det gode. Naar har derimod Blufærdighed fremdrevet en god, en barmhjertig Gjerning?

Det var den ogsaa undskyldt for, thi den er ingen indre Drivkraft: den er kun, som jeg før har sagt, et ydre Tegn, en ydre Prydelse.

Og som en Prydelse vil jeg sige, at det er skjøn. Hvor behager det ikke vort Øie, det fine Skjær af Undseelsens Rødme som stiger op i en ung Piges eller en

Ynglings Kinder, naar Talen kommer hen paa «slibrige Ting!» eller naar deres Øienlaag sænkes for at skjule Krænkelsens Taare, naar raa og usømmelige Ord har lydt! Ingen dugget Blomst kan være os yndigere at betragte.

Men naar vi siger, at Blufærdigheden er Menneskets skjønne Prydelse, da har vi ogsaa givet den, hvad den tilkommer.

Dog, dersom Blufærdighed alene er en ydre Prydelse, hvorledes kan da vor Straffelov opstille det som en Forbrydelse at «krænke Blufærdigheden»? Hertil er Svaret simpelt og nærtliggende. Vi vil fastholde Lignelse om Sløret hos Oldtidens Kvinder. Var det ikke en Forbrydelse at frarøve en Kvinde dette Ærbarhedstegn, at rive det raat og voldsomt af hende og itutrampe det? Kvinden var lige ærbar, fordi om hendes Ærbarhedstegn blev krænket. Saaledes er en ung Pige ikke mindre ren, fordi om hendes Renhedstegn, Blufærdigheden, blir krænket. Men det kan derfor godt være en Forbrydelse af den, som gjør det. At krænke Renheden eller Sædeligheden derimod, det er en anden og jeg skulde mene -- en verre Forbrydelse.

Jeg fastholder derfor, at Blufærdigheden alene er en ydre Prydelse, en skjøn Prydelse, naar man ser, at den er ægte, men ingen indre guddommelig Egenskab, (som f. Ex. Kjærlighed.)

Hvis vi ogsaa tænker os, at en østerlandsk Kvinde, ren og ærbar, smykket i sin rige skjønne Dragt, med Sløret indhyllende hver Linje af sin Skabning for alle uvedkommende Blikke, møder paa sin Vei en nøgen Kvinde, som i Fortvilelse raaber: «Giv mig noget til at skjule mig med! Jeg er plyndret af Røvere,» -- vilde vi da ikke mene, at det var smukt og rigtigt af den rige tilslørede, om hun ofrede sit Ærbarhedstegn for dermed at indhylle og hjælpe en mishandlet Medskabning, uagtet hun derved maatte fortsætte sin Vei udsat for at krænkes af de raaeste Ord og Blikke? Eller vilde vi synes, det var renere og smukkere gjort, om hun i sin dybe Blufærdighed ikke var istand til at udsætte sig selv for Mænds Øine eller frække Hentydninger og derfor overlod den nøgne Kvinde til Skjæbnen, om den kunde sende hende nogen, der var barmhjertigere end hund? Nei, dette vilde vi alene med Mishag kalde Egoisme.

Men en anden Sag var det, om en Kvinde for at vække Opsigt eller af forfængelig Lyst til at lade sin Skjønhed beundre, kastede sit Slør eller klædte sig halvt nøgen. Om en saadan vilde vi sige, at hun havde tabt sin skjønneste Prydelse,

Blufærdigheden fra det rene Hjerte.

Altsaa tror jeg, vi maa antage, at Blufærdigheden er værd at eftertragte og værd Beundring, naar den er det ægte Tegn paa Hjertets Renhed, men dette ægte Tegn -- det er den ikke, naar den forhindrer Menneskekjærligheden fra at virke frit. Da blir den dog en uægte Prydelse, hvor skjøn den end kan se ud.

Der blir derfor intet til Hinder for, at Blufærdigheden kan existere uden at have det mindste med Renhed at gjøre. Herpaa skal jeg for Klarheds Skyld anføre endnu etpar Exempler.

Hvis en liden Skolepige i Botanistiken rødmer, naar hun hører om Planternes Formerelse, om Han- og Hunblomster, da vil ganske vist hendes Lærerinde (og med god Grund) finde, at en saadan Blufærdighed ikke netop tyder paa de reneste Tanker.

Eller hvis en ung Pige afholder sig fra at gaa i Kirke paa Maria Bebudelsesdag (hvad jeg ved, har hændt) fordi hun finder det «genert» at høre Præsten læse op i alle Menneskers Paahør disse Ord om Fødsel og Undfangelse -- vi vil ikke sige, at hendes Blufærdighed er et ægte Tegn paa Renhed.

Videre dersom en Kvinde (f. Ex. paa en Reise) før paadrager sig en dødelig Sygdom, før hun lader et mandigt Individ ane, at ogsaa hendes Fordøielsesorganer er almindelig menneskelige Love underlagte, da ser vi ikke heri et Tegn paa Hjertets Renhed. Vi kalder det enten Snærperi eller grænseløs Taabelighed. Og dog er hun selv, stakkar, overbevist om, at hun ene og alene er kvindeligt blufærdig.

Vi ser altsaa, at Blufærdighed kan existere uden at være Tegn paa Renhed.

Og vi forstaar vist ogsaa, at Renhed kan existere, uden at den viser sig i ydre Blufærdighed.

Thi dersom det er saa, at Blufærdighed ydrer sig især ved at vige tilbage for alt stødende, ikke at ville høre og ikke at ville se det onde, det syndige og urene, ved at rødme, naar visse Ord blir nævnt o.lign., da blir det temmelig uvist, om andre end ganske unge eller meget lykkeligt stillede Mennesker kan besidde den Slags Blufærdighed.

Ialfald kan man ikke da tildele en barmhjertig Søfter, en Diakonisse, en for Magdalenemissionen opofret Kvinde Æren for at besidde denne Dyd. Disse Kvinder kan nemlig ikke vige tilbage for det, der saarer Blufærdigheden, og deres Kind har kanske forlængst holdt op at blive rød over Synd og Elendighed, om end Smerten derover bestandig vil vedblive at bløde i deres medlidende Hjerter. De trækker sig ikke af Blufærdighed tilbage, naar en syg Mand behøver Pleie, eller en Læge Assistence ved en farlig Operation, heller ikke, naar frække, lastefulde Væseners Tale og Opførsel bringer dem til at grue. Disse Kvinder maa gaa fremad, drevne af sin dybe Menneskekjærlighed, idet de i sit Hjertes Renhed glemmer Krænkelserne mod sin egen Finfølelse.

Og disse Kvinders Liv, som har ofret sin Blufærdighed paa Barmhjertighedens Alter, det er, saavidt jeg forstaa, renere og for Guds og Menneskers Domstol mere værd, ja skjønnere og ærefuldere tillige, end hvilkensomhelst lykkeligstillet Kvindes, som endnu i sit 50de Aar har kunnet bevare Undseelsens Rødme paa sin Kind, naar Ordet Usædelighed nævnes, og som intet har ofret for de ulykkelige.

Jeg tror derfor vi tør antage, at et rent Hjerte somme tider kan vise sin Renhed netop ved at mangle det, som vi har kaldt Blufærdighed. --

Ligger det ikke ogsaa tydeligt for alle og enhver, at det er mere kristeligt -- mere ligt Kristus, mener jeg (og selv for Ikke-Kristne er jo Han det fuldkomne Menneskeideal) -- ogsaa at tale aabent og frit, naar det behøves, og naar det sker i Alvorm, saavel om Synden, som om det gode og naturlige?

(Det er vel ikke muligt, at nogen her kan misforstaa mine Ord i den Grad at tage dem som et Forsvar for de Mennesker, som med Latter og Fjas taler frit og aabent saavel om Tilværelsens helligste, som dens sørgeligste Foreteelser?

At disse Mennesker endnu mindre kan være i Besiddelse af Hjertets Renhed end de, der eier den tilvante, egenkjærlige Blufærdighed, behøver jeg dog vel ikke at forsikre, at jeg mener?

Ligesaa ædel og ren som Mangelen paa Blufærdighed er, hvor det er alvorlig Menneskekjærlighed, som har optaget dens Plads -- ligesaa uren, hæslig og modbydelig er naturligvis den samme Mangel, naar det er Lysten til at være

pikant, vittig, original, moderne, til at vække Eventyr eller pirre Sanserne, -- som er traadt i Blufærdighedens Sted.

Det er for Kjærligheden af et rent Hjerte Blufærdigheden maa vige -- ikke for Letfærdigheden).

Men hvis vi altsaa vil undersøge, hvad der er ægte kristeligt, maa vi vel undersøge, om Kristus ogsaa virkelig var, hvad vi nu kalder blufærdig.

Jeg ved ikke, om Jesu Bjergprædikens dristige Tale og hans kraftige Ord ved mange andre Anledninger vidner om nogen sky Tilbagevigen for at nævne Synd eller høre om Synd. Heller ikke ved jeg, om hans Trang til at nærme sig just de syndefuldeste, eller hans Samtale med hende, til hvem han sagde: du har havt 5 Mænd, og den, du nu lever med, er ikke din Mand, -- var Bevis netop paa Blufærdighed. Eller om vi tør antage, at Jesus var harmfuld over de gamle Profeters Utrættelighed til at skildre usædelige Mænds og Kvinders Levevis -- om han var mere harmfuld over de dristige ublufærdige Skildringer af Synd, end han var over Synden selv. Jeg ved bare, at efter min Opfatning var Jesus Kristus ikke saaledes blufærdig, som vi nu opfatter dette Ord. Thi Jesus Kristus var fuldkommen ren og fuldkommen barmhjertig og med den fuldkomne Renhed og Barmhjertighed kan vor Tids Blufærdighed ikke bestaa. «Kjærlighed er det første og store Bud i Loven» efter Jesu Udsagn, og hvorledes kan Kjærlighed til alle Mennesker, ogsaa det foragteligste (som hin Kvinde med de 5 Mænd) forenes med Blufærdighed? Den Kjærlighed, der gjemmer sig bag bløde Puder, sendende fromme Ønsker ud til alle Kanter men intet ofrede selv -- den er ialfald ikke kristelig. Den Kjærlighed, der først tager Hensyn til sit eget, ligner ikke Kristi Kjærlighed.

Det er en dyb Misforstaaelse af Kjærlighedens Væsen at forvexle den med et svagt Hjertes Medynk med sig selv, fordi det lider ved andres Ulykke. Kjærligheden viger ikke svagt tilbake for andres Ulykke. «Kjærligheden er stærkere end Døden» staar der i Høisangen«mange Vande kan ikke udslukke Kjærligheden.»

At krænke Renheden vil til alle Tider, under alle Forhold blive en Forbrydelse. At krænke Blufærdigheden vil til sine Tider endog kunne være en Velgjerning.

Hvis der nemlig i et Samfund existerer gruelige Sædelighedsforbrydelser, som faa kjender eller tænker paa, og hvis nogen pludselig aabenbarer dette for alle og enhver, da vil en slig Aabenbarelse umulig kunne foregaa uden at krænke Blufærdigheden, men var den derfor ikke en Velgjerning? Var det ikke af overveiende Viktighed at faa den skjulte Forbrydelse opsøgt og straffet? Dersom Huset brænder over vore Hoveder, mens vi selv og vore smaa Børn ligger intet anende i søden Søvn, og der kommer en og vækker os med høie Skrig eller kanske med at kaste vore Smaabørn voldsomt ud af sine Senge -- vi vilde dog, af Glæde over, at vi alle var undgaaet Døden i Luerne, heller takke den Mand, der behandlede os saa uskaansomt, end vi vilde bebreide ham noget.

Lad os tænke os et Samfund langt bortliggende, i længst henrundne Tider, hvor der i Tidens Løb havde opsamlet sig saa megen Raaddenhed, at endog Lovens egne Haandhævere blev befalede at overtræde Landets Love ved paa den mest oprørende Maade at beskytte Usædeligheden. Saaledes nemlig, at de Mænd, der ønskede det, frit og ustraffet kunde forføre fattige Piger, tilsidst paadragende dem den Ødeleggelsens Sygdom, hvoraf de selv var angrebne, og saa -- i en Umenneskelighed, der er exempelløs -- tvinge disse Kvinder til at udgjøre en Klasse for sig selv, en Klasse alene bestemt til Tilfredsstillelse af Mændenes urene Lyster, tvinge dem til at opgive sine Navne i Politiets Bøger og til bestemte Tider at møde op til Kontrol hos den dertil beskikkede Læge, for at ikke den Sygdom, Mænd havde paaført dem, skulde ved Smitte udbrede sig formeget, mens Mændene selv, frit bevægede sig i Samfundets høieste og reneste Sfærer, kunde nyde en ubeskaaret Agtelse og Velvilje overalt, -- hvor meget endog disse Mænd kunde være angrebne af den samme Sygdom, og hvor mange Kvinder endog de havde begaaet den Forbrydelse at paaføre Sygdommen. Ja lad os tænke os, at det i dette gamle Samfund endog gik saa vidt, at af og til ganske uskyldige Kvinder paa løs Mistanke kunde gribes og føres til denne offentlige Lægekontrol, som for hele Live ødelagde deres Selvagtelse og stemplede dem som Mennskehedens Udskud! -- men -- mens alle Mænd gik fri! Og lad os tænke os, at der da i dette Samfund udkom en Bog, som i utilhyllede Ord fremstillede den nøgne Sandhed -- var da ikke en saadan Bog en Velgjerning? -- Lad os tænke os, at den var skrevet slig, at mange af dem, der før havde kjendt Usædeligheden, saa den med andre Øine, at de, der aldrig havde tænkt paa den, skammede sig over sin Tankeløsehed, og at de, for hvem den havde været helt og holdent skjult, oprørtes i sit Inderste og med de øvrige reiste sig til et Raab om, at denne Samfundets afskylige Raaddenskab maatte væk; -- lad os tænke os, at dog de,

som havde Magten, forbød denne Bog at udbredes, af Frygt for, at den skulde krænke Folks Blufærdighed!

Skulde vi kunne forestille os en mere skjærende Ironi? Lasten blev benyttet, Urenheden og Uretfærdigheden blev taalt, men Nævnelsen af den existerende Urenhed, den blev behandlet som Forbrydelse!! Kunde vi tænke os noget mere stridende med sand Hjertens Renhed, med kristelig Barmhjertighed?

Thi er det da ikke saa, at Renhed og Menneskekjærlighed er høiere Egenskaber end Blufærdighed?

Var det da ikke oprørende, at i hint Samfund somme Menneskers Blufærdighed blev benyttet stærkere end andres Renhed? -- --

-- Og vilde det ikke være høist naturligt, om en saa oprørende Forblanding af Ret og Uret drev de fleste Mennesker til at raabe: «selv med Fare for at saare vor Blufærdighed paa det dybeste, vil vi nu stride Kampen ud for de ulkkeligste i Samfundet».

Og følgelig tror jeg, at Spørgsmaalet om, enten en slig Bog, der afdækkede de skjulte Forbrydelser, var skrevet i en god eller en slet Hensigt, af en god eller en slet Person maatte ble ganske uvedkommende, aldeles uden Betydning! Saalænge dens Skildring var sand , saalænge virkelig Synd og Uret florerede i al Stilhed i saa rædselsfulde Former, og med saa rædselsfulde Virkninger -- saalænge var man nødt til at erklære, at Oplysningen derom var gavnlig. Ja, om det saa var Djævelen selv, der havde givet Oplysningen, -- saalænge dens Sandhed af ingen kunde benegtes, -- saalænge maatte den være lige verdifuld.

Thi skulde nogen ville tilkjøbe sig en egenkjærlig Lykke eller en ydre Prydelse (som jo Blufærdigheden var) med Tabet af sit Hjertes Renhed, sit Hjertes høieste Klenodie, den rene Menneskekjærlighed?

Nei, lad os ikke indbilde os, at vi under Blufærdighedens Maske har Lov til feigt at vige tilbage, naar det gjælder. Lad os for alting ikke tro, at Blufærdighedens ydre Klædebon gjør Hjertets Renhed overflødig. Lad os «være og blive med det gode i Afgjørelsen» og Handlingen.

Naar der derfor i denne Tid høres saamegen Klage over, at de nyere Bøgers

nøgne og skrækkelige Fremstilling af Sandheder krænker vor Blufærdighed, da bør vi undersøge, om den Egenskab, der kun kan beholdes ved Hjælp af Løgn og Fortielse, virkelig er af en saa uerstattelig Værdi.

Og naar det beklages af saamange, at det er forbi med den Tid, da det bare var godt og skjønt, alt det, som blev skildret i Literaturen -- en Tid, som vi villigt indrømmer, vi alle syntes var deilig, den Tid, da vore Digtere lod vor Samvittighed i Fred eller dyssed den isøvn med søde Sange -- da bør vi dog undersøge, om dette ogsaa var sundt.

Hvad er sundest, naar man har en farlig Sygdom -- (og Synden iblandt Menneskene er dog vel en farlig Sygdom?) -- enten at bli paa en stødende og ubehagelig Maade oplyst om sin Tilstand, eller at bli indlullet i skjønne Talemaader om Fred og ingen Fare? Det sidste er unegtelig det i Øieblikket behageligste, men i Længden foretrækker man dog at vide Sandheden, hvis man vil opnaa Liv og Helbred.

Men derfor er ingen Bebreidelse rettet mod vore henfarne Digtere. De fulgte sit Kald, som vore nulevende maa følge sit. En Digter er jo, ved vi, en Profet: han gives af en Høiere Ordren til enten at raabe ve! eller til at forkynde Glæde. Og det er ingen ny Paastand, at der blandt Digterne har været mangen Bileam, der forfærdedes over at se sine Ord frembringe en ganske anden og kanske modsat Virkning af, hvad han havde ment.

Skulder der altsaa nu være opsaaet Forfattere i den naturalistiske Retning, som med sine Bøger tilsigtede at udrydde ogsaa det bestaaende af Menneskenes Renhed og Sædelighed og drage dem tilbage til Dyrene, -- som altsaa med sin Afsløring af de virkelige Tilstande ønsker Forandring ikke i Retning af høiere Renhed men i Retning af endnu større løssluppen Urenhed, -- da skal det snart vise sig, at de har gjort feil Beregning.

Efter min Opfatning er Mennesket skabt i Guds Billede (og Gud er al Godhed, al Renhed, al Skjønhed), derfor vil der altid hos ethvert Menneske bli en dyb om end kanske overdækket Længsel efter det gode, det rene og skjønne, hvor dybt Mennesket end falder; og denne Længsel, tror jeg, vil stige, jo tydeligere Elendigheden blir fremstillet. Og det er jo det gode ved denne Nutidens Literatur, at den besmykker ikke Synden. Den gjør den netop saa gruoppvækkende og rædselsfuld, at det blir for hver enkelt, som stedtes han

tilmøde med selve Syndens Ophav.

Mon der ikke hos mange af os i denne Tid dukker op et halvglemt Minde af en Bog, vi i vor Ungdom lærte at drømme og gruble over, hin Bulmers underlige Bog «Janoni», hvor han fortæller om en eneste blandt Tusinder, som gjennem lange Tiders Forberedelser tilstedtes at «se Sandheden,» men ved dette Syn blev saa tilintetgjort og gjennemrystet, at han hele sit Liv bagefter knugedes til Jorden deraf. -- Saaledes synes det ogsaa at maatte gaa os, i det første Øieblik vi skuer Sandheden om det onde, som omgir os -- Ansigt til Ansigt. -- Men vi er stærkere end hin Tids Drømmere. Vi kjender i os selv en anden Sandhed, en mægtig Kraft af Tro og Virkelyst. Og derfor skal Sandheden om Synden, saa langtfra at knuge os til Jorden for hele Livet, tvertimod bringe os til at reise os til Kamp mod denne Synd, med et Mod, som ikke kan beseires, med en Kraft, som ikke kan overvindes.

Og just derfor er der intet iveien for, at vi alle kan længes med Inderlighed efter, at Literaturen igjen kan komme bort fra al denne Synd og Hæslighed og Lidelse, nemlig, fordi vi længes efter, at disse Ting selv (Synd, Hæslighed og Lidelse) skal komme bort. Da vil den Literatur, som komme bort. Da vil den Literatur, som alene skildrer det skjønne, være os kjær, fordi den paa samme Tid er sand. Og det er til at komme dette Maal nærmere, den nuværende Digtnings uskaansomme Aabenbarelse af Sandheden hjælper til.

Men har vi for stor Medlidenhed med vore unge til at lade dem føle Tyngden af al Samfundets Syns -- vel, saa skaaner vi dem derfor, saalænge hver Far og Mor selv ønsker. Der er intet iveien for at holde Barnet udenfor vore egne Sorger og alvorlige Tanker. -- Og har Barnet ikke saa megen Lydighed og Kjærlighed til sine Forældre, at det frivillig afstaar fra Læsningen af den Bog, som er det forbudt, da er der liden Sandsynlighed for, at det nytter til det gode med Tvang at bortholde fra det Alverdens slette Literatur.

Men dersom vi fremdeles i feig Fastklyngen til vor lune, tilvante Magelighed, Angst for at vende Tankerne til det onde, ufredelige og stgge -- (og hvor stærk er ikke Fristelsen dertil! vi kjender den alle) -- hvis vi altsaa endnu kommer med en liden Pukken paa, at det dog er vigtigere at sørge for sine egne end for fremmede, at vi dog, naar vi har holdt os selv og vore egne rene, maa have opfyldt Guds Vilje, og at de, der gjør os opmærksomme paa Synden, kanske selv er de aller ureneste, -- da lad os tænke os om og huske paa, hvem vi da ligner.

Farisæerne holdt sig udenfor, de holdt sig langt borte fra Synderne. Men foretrak ikke Jesus Kristus for Farisæerne selv de aller syndefuldeste? Toldere, Hedninger, faldne Kvinder, -- ja selv en rasende Modstander af sin egen Menighed som Saulus?

Det kan derfor hænde, at Vorherre ogsaa nu foretrækker store Syndere med levende Menneskekjærlighed og Sandhedslængsel i sit Indre fremfor blufærdige og retfærdige, der er tilfredse med sin egen Vandel, og kun har hin selviske Bøn overfor de ulykkelige: «Jeg takker Dig, min Gud, at jeg ikker er som hine Syndere.»

Dersom vi nu alle er enige om, at Kjærlighed af et rent Hjerte er større end Blufærdighed, saa vil vi ogsaa alle være enige om at øve denne rene Kjærlighed, der kun tager Hensyn til de lidende, ikke til sit eget.

Og da blir Spørgsmaalet alene dette: Hvad kan vi gjøre?

At se, at der er Nød, er ét, at afhjælpe Nøden et andet. Man har gjort Begyndelsen, naar man ser, men ogsaa kun Begyndelsen. Og Fortsættelsen er altid -- om ikke mere smertelig -- saa ubetinget mere besværlig.

Især vil jeg sige, at det praktiske Spørgsmaal for os Kvinder vil i denne Sag være af stor Vanskelighed at løse.

Thi for en Kvinde er jo bestandig enhver Sag, som angaar Tilstande udenfor Hjemmet og Familien, omtrent at ligne med et Fjeld, der bankes med en Barnehaand. Barnet saarer og tilsmudser sin Haand, og Fjeldet -- blir staaende. Manden derimod er i Sammenligning dermed Kjæmpen, som bare behøver at give det et Spark, saa er det borte. Thi dersom et Flertal af Mænd blir enige om en Forandring i Samfundets Anliggender -- mon den ikke da gjennomføres? Men sæt, at Kvinderne blev enige alle som én om en Samfunds-Forandring, som et Flertal af Mændene ikke likte -- -- -- hvor fornøielig vilde da ikke en saadan Enighed blandt Kvinderne forekomme disse Herrer! Hvor vilde da ikke dette Flertal af Mænd le af vore Møder og vore afmægtige Slag mod Fjeldet! Nei, den Sag, som Mændene ikke giver os sit Samtykke og sin Bistand til, den blir nok staaende.

Thi det er Mændene, som giver Landet Love, Mændene, som fortolker disse Love, Mændene, som dømmer efter Lovene. Mændene har Stemmeret, Mændene har Handleret.

Kvinderne?

-- -- er henviste til «det Stille» til «Tusmørket». For kvinderne gjælder ikke dette skjønne Ord: «Hver den, som elsker Lyset, kommer til Lyset, forat hans Gjerninger skal blive aabenbarede, thi de ere gjorte i Gud». Nei Kvindens Gjerninger skal helst ikke komme til Lyset, de skal øves skjulte i Mørket. Kvinderne skal alene virke indirekte, alene ved sin Indflydelse. Men denne Indflydelse, som ikke skal frem i Dagen (thi kommer den tilsyne, er den af det onde, da er den Ukvindelighed, Herskesyge, Mangel paa Underdanighed osv.) -- denne skjulte Indflydelse kan ogsaa stundom gives mindre smukke Benævnelser; den kan ogsaa kaldes Uærlighed, Lureri, Beregning, Sluhed, Intrigen bag Mandens Ryg o. lign.

Jeg har hørt en Hustru af de «kvindelig underdanige» i smilende Triumf betro mig, at hun «bestandig fik sin Mand til at gjøre hendes Vilje; men at hun havde sine hemmelige Kunster hvorom han aldeles ingen Anelse havde. Han troede, det var ham, som styrte.» Dette var i Hjemmets Anliggender. I Samfundets var han naturligvis «Mand» nok og hun «Kvinde» nok, til at nogen Indblanding ikke kunde finde Sted.

Der var nylig en Kvinde, hvis Karakter og Anskuelser jeg forøvrigt ærer og agter, som i Anledning af denne Sædelighedssag gav mig det venlige Raad, at vi Kvinder ikke maatte virke aabent og offentligt. Vi vilde opnaa mere ved at virke «mere i det Stille» var hendes Ord.

Men naar vi ser tilbage paa den lange Tid, da kvinderne har virket i det Stille, og vi saa skuer rundt omkring os paa, hvor langt Samfundet nu er kommet i Renhed, i sædelig Kraft, i Retfærdighed, i Menneskekjærlighed og især -- især i Renhed blandt Mændene, -- da maa vi nok tabe Modet, synes jeg, hvis vi fremdeles skal henvises alene til dette langsomt virkende Middel: I det Stille! -- selv om vi ikke ogsaa af andre Grunde foretrak aaben og ærlig Færd.

At denne hemmelige Virken, denne Frygt for Dagens Lys skal være kristelig, er ogsaa en uhyre Misforstaaelse. Bibelen har Profetinder baade i det gamle og det

ny Testamente, og vi hører intet om, at de var en Vederstyggelighed for Herren. Tvertimod. Vi faar det Indtryk, at det vilde være bra, om vi alle i vor Gjerning af og til lignede disse Kvinder.

Der reiser sig altsaa nu med Samvittighedens tvingende Magt, som ikke gir Fred, det Spørgsmaal hos de fleste af os: Hvad kan vi gjøre?

Det er naturligvis ikke min Mening, at jeg nu i Aften skulde indlade mig paa nogen vidløftig Besvarelse heraf. For det første vilde dette langt overstige mine Evner. For det andet vilde der til dette rige Stof kanske helst kræves 10 hele Foredrag. Jeg vil bare gjøre nogle faa Bemærkninger om de Midler, der for Øieblikket staar i enhver Kvindes Magt at raade over. Men dette antager jeg for Tiden maa reduceres til følgende faa Punkter:

1. Først og fremst tror jeg vi bør søge at paavirke Mændene.

Magdalenestiftelser, Herberger for tjenestesøgende Kvinder, Søndagshjem for Tjenestepiger o. lign. har sin store Betydning, og vi bør visselig af al Magt støtte disse. Men de griber dog allesammen bare ved Toppen og ikke ved Roden af Ondet. De gaar dog alle ud paa bare at beskytte Kvinderne, ikke at reformere Mændene. Men dersom vi f. Ex. blandt vore Børn har en Gut, som bestandig vil slaa sine Søstre, da bygger vi jo ikke bare Puder op for at beskytte Søstrene; vi forsøger først og fremst at lære Gutten af med sin Uskikkelighed. -- Og hvad hjælper det, om vi beskytter Træets Top, dersom dets Rod gnaves af Orme? Hvad hjælper det, om vi faar reddet enkelte Kvinder, saalænge Mændene frit faar gaa omkring som «Varulver», (som Garborg kalder dem), søgende hvem de kan opsluge? Det blir dog bare en lidet frugtbringende Virksomhed, forekommer det mig, dersom vi ikke tillige og først og fremst faar omdannet disse uhyggelige Væsener til virkelige Mennesker.

Det gjælder derfor at faa alle de Mænd, som endnu besidder ren Vilje og rene Sæder -- og der er lykkeligvis ikke saa ganske faa af dem heller -- til at gribe fat ved Roden, det vil sige: at forbedre Lovene og paase overholdt de Love, vi har.

2. Dernæst vil jeg nævne den Ulighed, som er herskende i vor Behandling af en falden Mand og en falden Kvinde, en Ulighed, som vi bør forsøge at udjævne. De faldne Kvinder foragter vi og skyr vi som Pesten. Vi vilde ikke taale, at en saadan skulde berøre en af vore Børn for alt i Verden, selv om der kanske i

hendes Sjæl var et Skrig af Længsel efter at blive hæderlig igjen -- det spurgte vi ikke om. De faldne Mænd omgaaes vi som Venner og Frænder, selv om de lever allerværst, ja selv om de bær Mærker efter dette vilde Liv. Vi modtager dem dog med Høflighed i vore Hjem, tillader dem kanske at kjærtegne vore Børn, at samtale, spadsere og danse med vore unge Piger; ja vi ser kanske endog rolig paa, at de forlover og gifter sig med disse.

Denne Ulighed er altfor menigsløs. Lad os være lidt barmhjertigere mod de urene Kvinder og lidt strengere mod de urene Mænd, saa blir vi mere menneskelige og hjælper derved Sædelighedssagen ganske betydeligt.

3. For det tredie bør vi vist tænke lidt mere paa de fattige unge Kvinders Fornøielser; først og fremst vore Tjenestepiger, dernæst ogsaa alle andre, vi kan komme i Berørelse med, Sypiger og andre. Dette Søndagshjem for Tjenestepiger, som nu er oprettet, vil vist være en meget god Støtte men det har én Feil. Vi kan ikke vente, at vore Tjenestepiger ikke skal have høiere Maal i Livet end at arbeide hos os alle sit Livs Dage. Nei vi ved godt og finder det naturligt, at ialfald de unge af dem ønsker sig en «snil Mand og et pent lite Hus» som det heder. At de derfor gjerne vil træffe unge Mandfolk af sin egen Stand, finder vi naturligt. Men som Forholdene nu er, blir det vanskeligt for en Tjenestepige at blive kjendt med en bra Mand og være sammen med ham paa en ærlig Maade. Enten sker det ved Forsømmelse af sine Pligter, eller ved natlige eller sene Aftenmøder. Det er ogsaa vanskeligt for en Husmor at vide, hvad hun skal tillade sine Piger i dette Stykke. Forbyder hun dem at modtage Besøg, vil enten Følgen blive, at Forbudet overtrædes, eller at Pigen færdes mere ude, eller at hun ikke, selv om hun lægger til, at efter det og det Klokkeslet maa ingen fremmede være i Huset, saa vil dog Følgen meget ofte blive -- den allersørgeligste. Hvis en Husmor derfor vidste et Sted, hvor Mænd og Kvinder samledes frit og aabent, hvor de kunde snakke sammen, og more sig i Uskyldighed under venlige, dannede Kvinders Tilsyn, vilde det være hende til stor Betryggelse, naar hun om Søndagen slap sin Pige ud paa egen Haand, og ganske vist en stor Velgjerning for den unge Tjenestepige. Kunde ikke dette Tjenestepigehjem ordnes saaledes? Eller kanske et lignende komme istand? I ethvertfald lad os huske paa at sørge for, at ogsaa vore mere tvungent stillede Medmennesker faar en liden Part af Glæde og uskadelige Fornøielser i Livet. Hvor har det ikke ofte smertet os alle at tænke paa, at det er Mangelen paa skyldfri Glæde, som i vort Fædreland knuger alt godt til Jorden og blir det ondes Aarsag. Denne dybe Sandhed, som vore Digtere atter og atter lader os høre. I

«Gjengangere» finder vi, at hele dette Familiedrama har sin Ulykkes Oprindelse i denne Mangel. Fru Alving siger om sin Mand: «Han maatte gaa herhjemme i en halvstor By, som ingen Glæde havde at byde paa, men bare Fornøielser. Maatte gaa her uden at ha noget Livsformaal, han havde bare et Embede. Ikke øine noget Arbeide, som han kunde kaste sig over med hele sit Sind; -- han havde bare Forretninger. Ikke eie en eneste Kammerat, som var mægtig at føle, hvad Livsglæde er for noget, bare Dagdrivere og Svirebrødre».

Jeg tænker, vi alle har stødt paa mere end en, som disse Ord kunde været sagt om. -- Men gjælder dette om de høiere stillede, som ialfald sjelden savner Midler til at gribe den Glæde, der bydes, hvor meget mere gjælder det ikke da de fattige, de for Brødet arbeidende, de lavere stillede, som er udestængte fra alt andet end det rent hverdagslige og det til Livsophold absolut nødvendige. Kan vi undre os over, at deres Fornøielse ikke blir ædlere? Kan vi undre os over, at de engang imellem tager imod en Svir? eller gaar til en Dans paa det eller det berygtede Lokale? Saalænge vi ikke gjør lidt for at give dem Dans paa uberygtede Steder og skaffer dem renere Fornøielser, kan vi ialfald ikke bebreide dem saa meget. Kunde vi derfor hjælpe til at bringe lidt mere Skjønhed og Glæde ind i fattige Mænds og Kvinders Liv, særlig Kvinders, saaat disse ikke, længer for at faa lidt Solskin og Frihed, gaar Fordærvelsen lige i Armene, -- da gjorde vi noget godt.

4. Men det vigtigste og betydningsfuldeste af alt, hvad Kvinderne kan gjøre i Sædelighedssagen, er Opdragelsen af Børnene. Især Sønnerne, men ogsaa Døtrene. At det for Gutter er en stor Fordel at opvokse i et Hjem blandt mange Søstre og at dele disses Undervisning, har jeg aldrig tvilet paa. Denne Opfatning har ogsaa i senere Tid mangt og meget bestyrket, f. Ex. et Foredrag af Fru Ragna Nielsen om Fællesundervisning, andre Folks Udtalelser i mange Retninger og ikke mindst Bjørnsons: «Det flager». Hvor skulde ikke Thomas Rendalen, denne Gut med den rædsomme Arv gjennem mange Slægtled, være bleven opelsket i Raahed, var han sat ind paa en Gutteskole! (Thi at der er mere Raahed paa Gutte- end Pigeskoler behøver vi vel ikke at disputere om? Jeg har ialfald ofte hørt denne Paastand som et Faktum). Men ved at give ham bare Piger til Kammerater blev det, som var fint og rent i ham, givet mere Pleie end det onde. Derfor fik det gode Tid til at vokse sig saa stærkt, at de onde Spirer kvaltes, førend de fik tage Magten.

Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at de Mænd, der staar allerlavest med Hensyn til sædelig Renhed, selv fortæller, at de fra sine Gutteaar systematisk var

blevet afstængt fra det andet Kjøn. Og at denne Tvang gav deres Tanker en uafbrudt pirrende Dragning mod Kvinder.

Nylig hørte jeg ogsaa en Mand erklære, at han tilskriver Grunden til, at han intet har at angre i sædelig Retning fra sin Ungdom --: at han havde mange Søstre og gik paa Skole sammen med dem. «Det var Tanken paa mine Søstre og den Skjønhedssans, Omgangen med dem havde givet mig, som afholdt mig fra Synd.» Saa lød hans Ord. Lad os derfor drage Omsorg for, at Gutter og Piger mest muligt faar arbeide og lege sammen. Pigerne blir friskere og kraftigere derved, Gutterne finere, renere og mere vante til at betragte alle Kvinder roligt og naturligt som kjendte Søstre.

Naar saa Tiden kommer, at Naturens vanskelige Spørgsmaal begynder at pine Barnet eller den unge, -- aa, lad os da være opmærksomme, vi travle Mødre, som kanske tænker mere paa vor Storvask og vor Bagst til Jul end paa vort Barns Sjæleliv! Lad os da tage os mildt og kjærligt af det og fortælle det alting aabent og ligefrem med Ord, som Vorherre vil hjælpe os at finde. Vi maa ikke lade det komme an paa et Slumpetræf, om det blir paa en god eller styg Maade vore Børn indvies i Naturens og Livets aller alvorligste Emner. Lad os ogsaa have lidt Medlidenhed med vore unge Piger, saa det ikke faar «staa til», om de skal tilbringe sin bedste Ungdomstid plaget af meningsløse Indbildninger og Ængstelser (jeg ved mere end et Exempel paa, at unge Piger, aldeles uskyldige, har været Fortvivlelsen nær af Frygt for, at de var nær ved at blive Mødre. I den Uvidenhed og den Slags Blufærdighed, som Kvinderne hidtil er blevet opdraget, kunde de færreste vide noget om disseTing). Lad os ogsaa spare dem for den unaturlige Følelse af Skam og Vanære, som ofte ødelegger deres Ægteskabs første Tid, naar de er opvoksede i denne urigtige blufærdige Uvidenhed. Og lad os forhindre, at de efter Brylluppet kanske skal tænke: «Havde jeg vidst, hvad Ægteskab var, saa havde jeg ikke taget denne Mand.» -- Og hvis vi hører, at den unge Pige ikke gruer ved at binde sit Liv til en Mand, som man siger har levet «vildt», da bør vi undersøge, om hun ogsaa ved, hvad dette Udtryk betyder, og først da lade hende afgjøre, hvad hun vil. Dette er jo simpel Retfærdighed.

Lad os saa for Guds Skyld heller ikke lære hende til at tro, at det ikke er «saa nøie» med den Slags Synd hos Manden. Med saadan blødagtig, uren Mildhed fornedrer hun sig selv, og slapper Mandens Vilje istedenfor at give ham Kraft. Lad os indprente hende den strengt moralske og rent kristelige Fordring, paa hvilken der ikke maa slaaes af, at først naar Manden i Alvor angrer sine

Udsvævelser, har han Ret til at blive tilgivet. Først naar han ikke besmykker det afskylige eller slaar det hen i Lethed med at det «var galt, men Herregud -- alle kan ikke være Engler» el. lign., først naar han virkelig sørger over ikke længer at være ren, kan man tro paa en ny og varig Renhed. Men dersom hans Tanker er renset i alvorlig Anger, der først klager som hint lille Digt vi kjender:

«O, gaves der dog et rensende Hav,
som lutred de urene Sjæle,
med Glæde jeg dukked i Bølgernes Grav
og vilde mig dybest skjule.
Ja, gjerne jeg gav selv Livet hen,
alt hvad jeg har maa de tage,
naar blot jeg for det kunde kjøbe igjen
min tabte Renhed tilbage», --

og derpaa reiser sig i Kraft til at fatte Beslutningen «jeg vil» -- da men først da maa det for enhver Kvinde blive en Glæde at tilgive og en kjær Opgave for Fremtiden at styrke Viljens Renhed.

Og saa er der endnu ét, som vi vist maa lægge os alvorligt paa Hjerte: Vi maa tidlig lade vore Børn faa den Opfatning, at Kjærlighedsforholdet mellem to Mennesker, mellem Mand og Kvinde, ikke er noget til Fjas og Leg og Tidsfordriv, heller ikke noget urent, som man helst maa skamme sig over, men at det er Livets skjønneste og helligste Blomst. At det sjelden kan oprettes, naar Spiren til denne Blomst i Ungdommen blir nedtrampet og tilstøvet, men at det er deiligt at bevare den ren til Udfoldelsens Tid kan komme, -- kom den endog ikke før i Evigheden, hvor jo alle stansede jordiske Spirer skal faa sin forklarede og rige Vækst.

Men lad os ogsaa lægge vore Børn alvorlig paa Hjerte, at dette Forhold mellem Mand og Kvinde, dog aldrig blir skjønt, aldrig helt menneskeligt engang, hvis det ikke er et aandeligt Forhold paa samme Tid som et legemligt. Hvor smukt det kanske ogsaa ellers kan se ud, det blir dog ikke da et Menneske værdigt.

Men naar det dannes af to Sjæles «glødende Sympathi», af «tvende Viljers Bøining mod hinanden ned», naar det er disse tvende Viljers alvorlige, bestemte Hensigt, høie Lyst og dybe Længsel at leve Livet ved hinandens Side, at bære dets Byrder og opfylde dets Krav for og med hinanden, -- ene og alene ved en

saadan Sjælenes Sammensmeltning er det skjønt og menneskeligt at «tvende vorder ét».

Hvis vi kunde indgive vore Børn disse Anskuelser alene om Livets vanskeligste Spørgsmaal, da tror jeg, vi javde lagt en god Grund til den Hjertets Renhed, som siden kan bevare dem fra det onde, den Hjertets Renhed, hvoraf det gode med Naturnødvendighed maa strømme frem, som rent Vand fra den klare Kilde.

Kilde
Om renhed og blufærdighed: foredrag af fru Olaug Løchen i Kvindesagsforeningen. Trondhjem 1887.

Emneoversigt
Foredrag, Kvinnesak

URI
https://www.virksommeord.no/tale/om-renhed-og-blufaerdighed